

Aanmelding***Ondergetekende***

Adres

Postcode Plaats

meldt zich aan

voor het

 persoonlijk lidmaatschap

(contributie: 9,60)

 familielidmaatschap

(contributie: 14,40)

van de vereniging 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'

Datum: Handtekening

Verzendadres: Vrienden v/h Historisch Museum Den Briel
 Secretariaat
 Mevr. E.C. Laroy-Meeuse
 Van Almondeweg 70, 3231 CS Brielle
 Tel./fax 0181-413635

N.B. Na 1 juli is alleen nog de halve contributie verschuldigd; na 1 november wordt voor de resterende maanden geen contributie meer geheven. Voor de betaling van de contributie ontvangen de leden een acceptgirokaart.

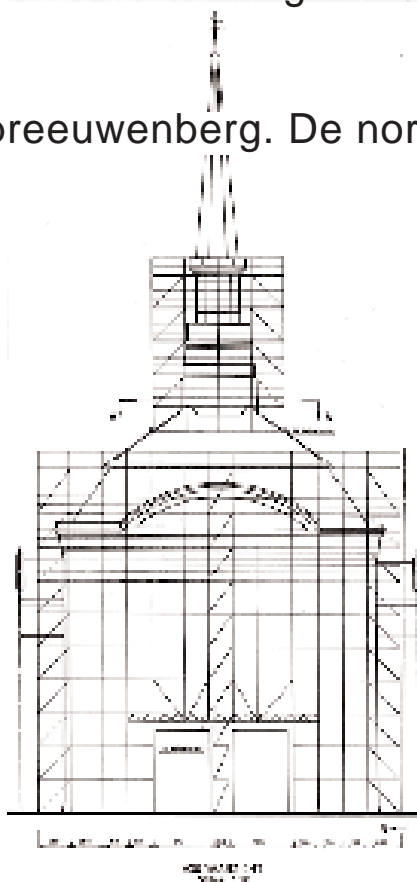
Brielse Mare

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

Niet alleen in de industrie, maar ook bij
restauraties is het onze “zorg” dat
anderen hun werk veilig kunnen doen!

Spreeuwenberg. De norm.

Koninklijke Stallen Den Haag

Spreeuwenberg

Steigerbouw

Werfplein 5 • 3238 BH Zwartewaal Tel. 0181 - 667300 • Fax 0181 - 663987

Inhoud

Openingstijden en prijzen museum	4
Van de redactie	5
Rectificatie	6
Verenigingsnieuws	8
Archiefnieuws	9
Museumnieuws	12
Historische bijdragen	
- Een Briels portret uit de zeventiende eeuw: Cornelis Briel door David Bailly	15
- Maria en Cornelis Sijdervelt	27
- De gevelsteen van café Dixi (Maarland Zz 3)	33
- Seggelant in de Romeinse Tijd	37
- Een bedevaart naar Den Briel in 1932	45
- Nogmals: de penning van de ‘Natuurwacht’	50
Uit de streek	
- Tentoonstellingen	51
- Publicaties	51
Aanmeldingsformulier ‘Vrienden’	52
Auteursinstructies	53
Belangrijke telefoonnummers en Internetadressen	53

Openingstijden en prijzen museum

2 nov. t/m 31 maart :	dinsdag t/m vrijdag	12 - 16 uur
	zaterdag	10 - 16 uur
	zondag en maandag gesloten	
Gesloten 1e en 2e kerstdag alsmede oud- en nieuwjaar.		
Prijzen:	Kinderen tot 4 jaar	gratis
	Kinderen 4 t/m 12 jaar	1,-
	Iedereen ouder dan 12 jaar	2,-
	Geuzenkaart (gezin 4 personen)	4,5
	(gezin met kinderen t/m 12 jaar)	
	Groepen (op aanvraag)	
	meer dan 10 personen	1,- pp
	Scholen vanaf 10 personen	0,5 pp
Leden vriendenvereniging, MJK, Ver. Rembrandt en CJP	gratis	
Audiotour Museum en Stadshart	2,27 (Borg 8,-).	

Adres Museum: Markt 1, 3231 AH Brielle
tel.(0181) 475475; fax: (0181) 475476
www.historischmuseumdenbriel.nl

	AANNEMINGSBEDRIJF	
	L. D. van DIJK BV Sinds 1965	
	nieuwbouw, verbouw, renovatie en restauratie metsel- en betonwerken reiniging en ontstopping van rioleringen volledige verzorging van vergunning, subsidie-aanvragen en tekening	
VOOR INLICHTINGEN/OFFERTE: NOBELSTRAAT 81 - BRIELLE - 0181-415038/416506 - FAX 0181-416457		

Van de redactie

De euforie rond de aankoop van het portret van Cornelis Briel door het museum houdt nog even aan. Dat is althans de bedoeling van deze editie van de Brielse Mare. Het artikel over het schilderij zal u ongetwijfeld overtuigen van het belang van deze kostbare aanwinst. Wanneer we dan in de juiste hoerastemming zijn, is het vervolg al even opwekkend: we willen nog méér schilderijen!

We beperken ons niet tot de museumcollectie maar geven u voor het eerst sinds lange tijd weer een beschrijving van een gevelsteen. De uitdrukking *Weten is zien*, is hierop zeker van toepassing. Daarnaast krijgt u een beeld van ons gebied in de Romeinse Tijd en leest u de herinneringen van een Putter of bedevaartganger aan een reis naar Brielle voor de oorlog. Een Brielse Mare dus met een grote verscheidenheid aan artikelen.

U zult echter tevergeefs zoeken naar een verhaal over de VOC. Dat vonden wij als redactie in 2002 eigenlijk niet kunnen. Daarom een bescheiden bijdrage. In september 1783 wordt in de vergadering van de magistraat van Brielle gesproken over "*de gevaarlijke levenswijze van Cornelis Steen, welke dan zijn vrouw, dan zijn kind en dan hemzels dreigde te vermoorden*". Dit was in de voorgaande week blijkbaar zo uit de hand gelopen dat de burgemeester had besloten "*Cornelis Steen uit zijn huys (te) laten haalen en op 's Heeren gevangenhuis (te) brengen*". Besloten werd om iemand naar Hellevoetsluis te sturen om te zien of er werk was aan boord van een schip van de VOC en "*Cornelis Steen zoo lange op 's Heeren gevangenhuis geconfineert te houden tot de eerste gelegenheid die zig opdoen zal om hem na Oost Indien voor zijn vrouw en kind te laten varen*".

Aart van der Houwen

Rectificatie

Het artikel Prenten als een landschap, dat in de vorige Brielse Mare stond, heeft bij velen van u ongetwijfeld reacties losgemaakt. De redactie ontving immers van verschillende kanten vragen en opmerkingen over de afbeeldingen. In dit verband willen wij met name de heren W. van Soest, T. Tellegen en B.D.H. Tellegen bedanken.

Ary Baggerman, Turfkade.

Antoinette Egter van Wissekerke, Maarland Zz ter hoogte van het Maarlandsche sloopje.

Maarland Zz omstreeks 1910...

... en nu.

Bij de opmaak van het artikel zijn door de redactie inderdaad enkele fouten gemaakt. Voor de volledigheid willen wij die graag herstellen. Op pagina 12 staan twee afbeeldingen: het onderschrift van de bovenste moet zijn: Ary Baggerman, Turfkade, het onderschrift van de onderste moet zijn: Antoinette Egter van Wissekerke, Maarland Zz ter hoogte van het Maarlandsche sloopje. Daarbij moet opgemerkt worden dat de afbeelding wel juist is afgedrukt, maar dat de situatie door Egter van Wissekerke in spiegelbeeld is afgebeeld.

Martin Middelhoek, Beurtschip aan de kade in Brielle.

Vrachtschip aan het Scharloo, uit 'Brielle, 100 jaar foto's en herinneringen, W. en I. de Baan, 1996.

De afbeelding op pagina 13 is werk van Martin Middelhoek. Het onderschrift luidt: Beurtschip aan de kade in Brielle. Op de achtergrond ligt weliswaar duidelijk herkenbaar het kippenbruggetje over de Maarlandse haven en dit suggereert een kade aan het Maarland Nz.. De gebouwen op de achtergrond lijken echter niet op de sloepenloods die daar moet liggen, maar veel meer op de touwslagerij van Hofland aan het Slagveld. Hoewel we dus graag nauwkeuriger willen zijn, moeten we het daarbij laten: een kade in Brielle.

Tenslotte nog iets over Antoinette Egter van Wissekerke. Het is niet bekend in welke relatie zij stond tot de Brielse burgemeester mr.F.J.D.C. Egter van Wissekerke. Vast staat dat het geen dochter van hem was. Wellicht was zij een nicht die dankzij haar familieband Brielle heeft bezocht.

Verenigingsnieuws

Op 12 september was het bestuur met enkele leden plaatsvervangend voor de hele 'achterban' aanwezig bij de presentatie van het kort daarvoor aangekochte schilderij van Cornelis Briel. Als resultaat van een van de grootste 'bedelacties' uit de geschiedenis van de vereniging kon de vereniging dankzij de bijdragen van de leden en van enkele sponsors niet minder dan 4400,- aan de aankoop van het schilderij bijdragen. Het bestuur is alle betrokkenen zeer erkentelijk voor deze ondersteuning. De 'grote' subsidiegevers, te weten de Vereniging Rembrandt en de Mondriaanstichting maken hun bijdrage afhankelijk van de steun van de 'achterban'. Met de boven vermelde gift is wel voldoende bewezen dat de vereiste steun in Brielle aanwezig is.

De kans om uit te rusten van de inspanningen zal ons overigens niet gegund zijn. Ondertussen kreeg het Museum weer twee interessante schilderijen in bruikleen aangeboden, maar deze moeten eerst voor een bedrag in de orde van grootte van 8000,- gerestaureerd worden. Verder is het de bedoeling dat in 2003 - weliswaar met een jaar vertraging - nu toch nog het 'Stenen baak' voor het publiek wordt opengesteld. Aangezien de inrichting van de toren door het museum wordt verzorgd, is er een grote kans dat bij dit project eveneens steun van de vereniging wordt gevraagd.

Archiefnieuws

Genealogie: Oud en nieuw

Al jarenlang staat het onderzoek naar het eigen voorgeslacht of andere families onbedreigd op de eerste plaats van de top tien voor archiefonderzoek. Mensen komen van heinde en verre om op de plaats van herkomst de eigen wortels terug te vinden. De onderzoekers maken daarbij allen gebruik van dezelfde bronnen: de zogenaamde DTB-boeken (doop- trouw- en begraafregisters) voor de periode voor 1811 en de geboorten-, huwelijks- en overlijdensregisters voor de tijd daarna.

Hoewel we natuurlijk allemaal blij zijn met een veelvuldig gebruik van het archief, is het uitlenen van deze boeken op den duur niet langer verantwoord. Het veelvuldig raadplegen van de oude tot zeer oude boeken brengt onvermijdelijk schade toe aan de bronnen. Daarom werd in het verleden gezocht naar alternatieven. Het gemeentearchief Brielle koos destijds voor het maken van kopieën, zodat de originelen veilig opgeborgen bleven. Een klapper of index op deze boeken maakte het doen van onderzoek mogelijk.

Het streekarchivariaat Voorne-Putten en Rozenburg zette reeds in 1984 een fichessysteem op, waarbij de gegevens uit de bronnen werden overgeschreven op kaartjes die vervolgens op fonetische volgorde (dus op uitspraak) werden weggezet. Dit maakte het gebruik van een klapper of index overbodig en vergemakkelijkt het zoeken optimaal. In de jaren negentig kreeg dit systeem een enorme uitbreiding door het inbrengen van de DTB- en Burgerlijke Stand gegevens van Voorne-Putten en Rozenburg.

Na de samenvoeging van gemeentearchief en streekarchivariaat in 1998 is overwogen om de Burgerlijke Stand van Brielle in de Generale Index op te nemen. Maar een andere mogelijkheid bood zich aan: het internet.

Internet en GenLias

Het internet biedt grote mogelijkheden en menig genealoog heeft zijn weg reeds gevonden naar de bestanden van de Mormonen of andere genealogische centra. Om aan de toenemende vraag naar genealogische informatie tegemoet te komen, zijn door verschillende archiefdiensten eigen programma's ontwikkeld. Zo is enkele jaren geleden de Rijksarchiefdienst gestart met het project GenLias. Dit programma moet in eerste instantie alle huwelijken die gesloten zijn sinds de invoering van de Burgerlijke Stand (1811), via internet toegankelijk maken.

Anders dan de naam wellicht doet vermoeden, zette de Rijksarchiefdienst het project op provinciaal niveau uit. Koploper bij het invoeren van gegevens was het noorden van ons land: Friesland en Groningen zetten zich enthousiast aan het werk. Weldra volgden andere provincies. Het enthousiasme van de eerstelingen werd gelukkig niet bestraft: toen alle huwelijken uit de Burgerlijke Stand daar waren ingevoerd besloot men dat ook geboorten en overlijden en vervolgens de DTB's opgenomen konden worden.

GenLias voldoet duidelijk aan een vraag. Momenteel zijn er gemiddeld 2.500 hits per dag en kent de site circa 150.000 vaste gebruikers.

Zuid-Holland

In dit hele verhaal raakte Zuid-Holland op de achtergrond. Dat is verklaarbaar uit het feit dat zich hier de grootste bevolkingscentra bevinden en het fysieke werk hier dus enorm is. Een andere oorzaak is dat enkele grote gemeentelijke archiefdiensten, zoals van Delft en Rotterdam, onafhankelijk van het provinciaal initiatief, eigen programma's ontwikkelden om aan de grote vraag tegemoet te komen.

Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg koploper

Voor het streekarchief was het vanaf het begin duidelijk dat het zelf ontwikkelen van een genealogisch programma te kostbaar en ook anderszins niet wenselijk was. Veel praktischer leek een keuze voor een bestaand systeem waarbij de keuze al snel viel op het landelijke GenLias. In 2000 werd door twee vrijwilligers van het streekarchief, de heren J. Benne en P. van Oossanen, begonnen met het invoeren van de gegevens van de Burgerlijke Stand van respectievelijk Hellevoetsluis en Brielle.

Onlangs is het eerste succes geboekt: als eerste archiefdienst van Zuid-Holland is het Streekarchief via GenLias toegankelijk *). Alle huwelijksakten van Hellevoetsluis van 1811 tot 1835 en die van Brielle van 1811 tot 1935 zijn raadpleegbaar. Daar blijft het niet bij; nog dit jaar zal de gehele Burgerlijke Stand van Rozenburg worden toegevoegd.

De grootste sprong zal in de loop van 2003 plaatsvinden. Dan zullen alle gegevens uit de DTB en Burgerlijke Stand van heel Voorne-Putten en Rozenburg (m.u.v. geboorten en overlijden van Brielle en Hellevoetsluis waaraan nog hard wordt gewerkt) via het internet raadpleegbaar zijn. In dit verband moet het echtpaar Noordam-van der Plas uit Zuidland genoemd worden. Al jaren zijn zij bezig met het invoeren van de genoemde bronnen in een geautomatiseerd programma. Toen zij daarmee startten, was van internet nog geen sprake en leek hun werk slechts van belang voor henzelf of hooguit voor een stand-alone computer. Dat is nu wel anders: wanneer de bestanden zijn geconverteerd naar GenLias kan heel de wereld van hun werk meegenieten!

*) zie: www.genlias.nl en www.streekarchiefvpr.nl

Museumnieuws

Museumtree verbeterd

Sinds april heeft het museum een eigen balie. Na een wat chaotische periode heeft de balie inmiddels een plekje gevonden in de hal van het stadhuis. Bezoekers worden hier te woord gestaan door vrijwilligers. Om deze service gedurende de volledige openingstijden te kunnen bieden, waren veel nieuwe mensen nodig. Het bleek gelukkig geen probleem om voor het werk als gastvrouw/gastheer gegadigden te vinden. Inmiddels is een groep van 25 personen actief.

De nieuwe balie in de hal van het stadhuis.

Uit de reactie van bezoekers blijkt dat de gastvrije ontvangst op prijs wordt gesteld. Bezoekers worden wegwijs gemaakt, kunnen vragen stellen over de artikelen die te koop zijn en worden op deze manier direct geholpen.

Ook de herkenbaarheid van het museum is beter geworden. Aan de gevel van het gebouw is een banier van 3 meter lang en 40 centimeter breed bevestigd, zodat iedereen op straat kan zien dat zich in het pand een museum bevindt. Dit blijkt met name bij wisselvallig weer veel bezoekers over de drempel te helpen.

Tentoonstelling 'Onvoltooide Kerken' een succes

De tentoonstelling "Onvoltooide Kerken: Brabantse gotiek op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse Eilanden" was een succes. Tijdens de tentoonstellingsperiode bezochten ruim 1500 mensen het museum; uit reacties aan de balie en uit het gastenboek valt op te maken dat het merendeel speciaal voor de expositie naar het museum was gekomen. Reacties waren opvallend positief. Voorzover mensen kritiek hadden, betrof dit vooral de (geringe) omvang van de tentoonstelling - een facet waar het museum, gegeven de ruimte, niet veel aan veranderen kan.

Een 'successtory': de tentoonstelling: 'Onvoltooide Kerken'.

Het Torenmuseum in Goedereede en de gemeentemusea in Zierikzee hebben allebei belangstelling getoond om een deel van de tentoonstelling over te nemen. Voor ons museum betekent dat meer bekendheid en nauwere relaties met deze musea.

*V*E*T: Voorne's Eigen Tijd*

Onder de naam "dresscode Voorne" start het museum de eerste activiteiten in het kader van V*E*T. Doel is een beeld te geven van de manier waarop mensen op Voorne vroeger en nu door middel van hun kleding hun cultuur uitdragen. Hiervoor wordt nauw met andere instellingen samengewerkt, speciaal met de musea in Hellevoetsluis. Rond dit thema vinden een aantal activiteiten plaats. Er is een fotowedstrijd uitgeschreven, waarvan de winnende foto's gedurende tien dagen langs de Rijksstraatweg worden geëxposeerd. Daarnaast wordt er hard gewerkt aan een serie interviews op video met jongeren van nu naast hun klerenkast: wat heeft een alto in de kast hangen? Een kakker? Een punker? Vooral natuurlijk: waarom dragen deze jongeren deze kleding, wat willen zij ermee uitdragen? De video is bestemd voor de expositie en voor een educatief project voor middelbare scholen.

Dan komt er natuurlijk een tentoonstelling, met foto's, schilderijen en vooral: kleding. Vergeleken wordt de kleding van grootmoeders tijd met de kleding en cultuur van "nu".

De tentoonstelling wordt begeleid door een modeshow, waarvoor wordt samengewerkt met theater de Goote. In Hellevoetsluis zullen rond hetzelfde thema activiteiten plaatsvinden tijdens het museum-weekend in 2003.

Een Briels portret uit de zeventiende eeuw: Cornelis Briel door David Bailly

Drs.M.A. van Hattem

Onlangs is het historisch museum Den Briel er, mede dankzij financiële steun van de 'Vrienden', in geslaagd een prachtig portret aan te kopen van Cornelis Briel. Het schilderij werd omstreeks 1648 vervaardigd door de Leidse schilder David Bailly.

Brielle en de zeventiende eeuw

De zeventiende eeuw was voor Brielle geen onbelangrijke periode. In politiek opzicht bevond de stad zich in rustig vaarwater. Oorlogen die in de Republiek ter land en ter zee werden gevoerd gingen weliswaar niet ongemerkt aan de provinciestad voorbij, maar lieten in elk geval de vesting en haar bewoners ongemoeid. Sociaal-economisch ging het de havenstad aan de Maas voor de wind. Alhoewel andere steden aan de Maas Brielle waren voorbijgestreefd, werd er nog altijd veel geld verdiend. Visserij, handel en het loodswezen waren voor vele Briellenaren een goede bron van inkomsten en ambachtsslui profiteerden van deze bedrijvigheid.

De zeventiende eeuw was voor Brielle ook een periode waarin de stad bereid was te investeren. Na de uitbreiding van de stad richting het oosten aan het eind van 16e eeuw en de aanleg van de nieuwe haven, tussen 1607 en 1637, werden er binnen de stad in hoog tempo nieuwe huizen gebouwd. Vooral de bouw aan het Maarland, om de nieuwe haven heen, nam een grote vlucht. De grote grachtenpanden waren een uiting van de rijkdom en het zelfbewustzijn van de Briellenaren. Ook de vroedschap was niet te beroerd om opdrachten te verstrekken. In 1623 werd door de stadstimmerman de gevangenis

gebouwd, zeven jaar later volgde een nieuwe, volledig in steen opgetrokken vuurtoren aan de Brielse Maas. Pas aan het eind van zeventiende eeuw lijkt de klad te zijn gekomen in de economische voorspoed. Uit de geschiedenis van de bouw van de nieuwe vestingwerken tussen 1703 en 1713 blijkt dat er in deze periode grote leegstand in Brielle heerste.¹

Lacune in Brielse collectie

Ondanks het belang van de zeventiende eeuw voor Brielle, bevond zich tot 1996 geen enkel zeventiende eeuws schilderij in de collectie van het museum.² In dat jaar verkreeg Brielle het schilderij "Gezicht op Den Briel" van Daniël Vosmaer in bruikleen van het Detroit Institute of Arts. Dit bruikleen, onlangs voor enkele jaren verlengd, gaf voor het eerst een beeld van het zeventiende eeuwse Brielle aan de bezoeker van het museum. Vosmaer had zijn schilderij vervaardigd rond 1662. Het toont de contouren van de belangrijkste gebouwen van Brielle, de nieuwe huizen aan het Maarland, de haven en de stadskraan. Als historische bron is het schilderij onmisbaar. Vosmaer, geboren en werkzaam geweest in Delft, woonde de laatste negen jaar van zijn leven in Brielle, tussen 1661 en 1670. Vosmaers verhuizing is een typisch voorbeeld van de nauwe relaties die bestonden tussen steden als Delft, Leiden en Brielle.³

¹ Vgl. de resoluties van de vroedschap van 26 februari 1703 en 4 maart 1703, Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg (hierna: SA VPR), Resoluties Vroedschap inzake stadszaken inventaris nummer 557. Voor een overzicht van deze bouwgeschiedenis zie: Menno van Coehoorn en de Vesting Brielle, Brielle 2001, uitgave Historisch Museum Den Briel.

² Ik maak hier een uitzondering voor de schutterstukken van Maerten van der Fuyck, eigendom van de gemeente (niet behorend tot de museumcollectie).

³ Zie: Daniël Vosmaer en het Gezicht op den Briel, M. Albers en A.A. van der Houwen, in: Brielse Mare 1(1996) p.6-20

Met de verhuizing van het gemeentearchief van Brielle naar het streekarchief in 1998 kwam een tweede zeventiende eeuwse schilderij voor het museum binnen bereik. Het ging om een portret van koningin Christina van Zweden, in 1654 vervaardigd door Justus van Egmond. Van Egmond was hofschilder van aartshertog Leopold van Oostenrijk en had het portret vervaardigd toen Christina op doorreis was en zij zich in de Zuidelijke Nederlanden bevond. Een rijke bierbrouwer, vermoedelijk Hendrik Kruijne sr., kocht het schilderij rond 1780 in Antwerpen en bracht het over naar Brielle. Hiermee is dit portret, gemaakt als schouwstuk, een exemplarisch voorbeeld van Brielse rijkdom. Al met al was er echter ook met dit schilderij nog altijd geen zeventiende-eeuwse Briellenaar in het museum te zien.

Hierin is het afgelopen halfjaar, tussen december 2001 en augustus 2002, verandering gekomen. In december 2001 werd contact gelegd met kunsthandel Charles Roelofsz in Amsterdam, waar een prachtig portret te koop was van Cornelis Briel (1619-1657). Dit werk, vervaardigd door David Bailly (1584-1657) is zowel qua onderwerp als qua kwaliteit van groot belang voor de collectie van het museum. De mogelijke aankoop was tevens aanleiding voor contacten met de Stichting Merula Weeshuis, trotse eigenaar van een portret van de oudere zus van Cornelis Briel, namelijk Magdalena Briel van Ellemeet (1617-1685).

Nog meer 17e-eeuwse schilderijen

Vervolgens nam het Instituut Collectie Nederland (ICN) contact op met het museum, alwaar zich enkele zeventiende-eeuwse portretten van personen die op Voorne woonden, leefden en werkten zich bevonden. Het ICN bood portretten van Cornelis en Maria Sijdervelt, daterend van respectievelijk 1647 en rond 1650 aan. Met het ICN wordt nu bekeken of het mogelijk is de schilderijen te restaureren en

in Brielle als bruikleen aan de museumopstelling toe te voegen. Elders in deze Mare treft u een artikel aan over deze schilderijen en de familie Sijdervelt. Zo doet zich in korte tijd een aantal kansen voor om een begin te maken met de opvulling van het hiaat "zeventiende eeuw" in de collectie.

Cornelis Briel door Bailly

Belangrijkste van deze schilderijen is zonder twijfel het portret van Cornelis Briel door David Bailly. Cornelis Briel (1619-1657) stamt uit een Brielse regentenfamilie.⁴ Zijn grootvader en vader, ook allebei Cornelis Briel geheten, waren jarenlang schepen van de stad en van tijd tot tijd burgemeester. Grootvader maakte de inname van Brielle door de watergeuzen en de omwenteling van de jaren daarna van dichtbij mee. Hij was van 1577 tot 1604 verantwoordelijk voor de financiën van de stad. Vader Cornelis Briel (1582-1625)⁵ trad in 1608 als schepen toe tot het stadsbestuur. Juist in de jaren voor de geboorte van zijn zoon was hij burgemeester (1617 en 1618) om daarna in de vorming van een nieuwe vroedschap te worden gepasseerd. Dat wil niet zeggen dat hij ambtloos was toen zijn zoon werd geboren; hij was in 1616 benoemd tot penningmeester van het college van de Groote Visserij⁶ en tot rentmeester van de domeinen van Voorne.

⁴ Voor de biografische gegevens rond Cornelis Briel heb ik gebruik gemaakt van materiaal verzameld en ter beschikking gesteld door A.A. van der Houwen, adjunct-streekarchivaris van het SA VPR.

⁵ Uit onderzoek gedaan namens de Mondriaan Stichting is gebleken dat in de bestanden van het Iconografisch Bureau, Den Haag, twee portretten van Cornelis Briel (1582-1625) worden genoemd. Een toegeschreven aan Van Mierevelt uit 1615 en een in 1613. Huidige verblijfplaatsen van deze schilderijen zijn helaas niet bekend.

⁶ Een samenwerking van steden langs de Hollandse kust die allen een belangrijke plaats in de visserij innamen.

Cornelis was in 1614 in Delft getrouwd met Cecilia van Beresteyn, zijn tweede vrouw. Zij krijgen zeven kinderen, waarvan er drie - onder wie twee jongens - sterven voor hun zevende levensjaar. Cornelis is de enige zoon die opgroeit tot een volwassen man. De familie krijgt een slag te verwerken wanneer in 1625 Cornelis senior overlijdt. Moeder Cecilia van Beresteyn hertrouwt met mr. Pieter de Witt, heer van Burght, en het gezin gaat in Zierikzee wonen.

Ontmoeting met Bailly

David Bailly, portret van Cornelis Briel (1619-1657), olieverf op paneel, collectie Historisch Museum Den Briel.

Cornelis is, zoals niet ongebruikelijk was, in Leiden gaan studeren. Over zijn tijd in de universiteitsstad is niet veel bekend. Het is niet onmogelijk dat onderzoek in de archieven van de Leidse universiteit nog enige gegevens oplevert. Het is in ieder geval daar dat hij Bailly ontmoet moet hebben en het portret tot stand kwam. In 1643, toen Cornelis voor Bailly poseerde, was de schilder al 59 jaar oud. Voor Cornelis was Bailly een man die zijn vader had kunnen zijn. David Bailly

genoot in die jaren een grote reputatie als portretschilder en schilder van stillevens. Hij schilderde een groot aantal portretten van hoogleraren en studenten van de Leidse universiteit. Blijkbaar vond Bailly hier veel opdrachtgevers.⁷

Het portret dat Bailly vervaardigde, toont een zelfbewuste jonge man, met vooruitgeschoven jukbeenderen en een geprononceerde kin.⁸ Het haar is rossig en lang, naar de mode van zijn tijd; de kleding zwart, met een grote split in de mouwen van de buis en een grote, platte kraag. Zoals Bailly gewend was te doen is veel aandacht besteed aan minutieuze details in de kleding en aan het gezicht. De 'fijne penseel' waarmee Bailly werkte, heeft hier een weldadige werking gehad. Cornelis is expressief en geloofwaardig weergegeven. Langs het haar van Cornelis is de 'love-lock' te zien. Deze samengebonden lok haar met zwarte strik was onder studenten in zwang om aan te geven dat men nog 'jonkman' was: ongehuwd.⁹ Het kan toeval zijn, maar er kan ook een verband bestaan met het feit dat juist in hetzelfde jaar de twee jaar oudere zus van Cornelis, Magdalena in Den Haag in het huwelijk trad. Voor Bailly was het ook een 'actueel thema'; hij was zelf een jaar eerder getrouwd, 58 jaar oud.

Bailly was in zijn jonge jaren beïnvloed door Jacques de Geyn II (1565-1629), van wie hij vooral het graveervak leerde. Zijn benadering en werkwijze is waarschijnlijk mede daardoor erg grafisch van opzet. Bailly was verder in de leer geweest bij de nu onbekende Adriaan Verburgh. Hij had in de periode van 1608 tot 1613 door

⁷ Deze en meeste andere gegevens over de levensloop van Bailly ontleend aan J. Bruyn, "David Bailly: 'fort bein peintre en pourtraicts et en vie coye' ", in Oud-Holland, 1951, p. 148 e.v.

⁸ Veel beschouwers van het schilderij valt de gelijkenis met de Franse acteur Gerard Depardieu op.

⁹ Mondelinge medeling C. van Oosterhout, kunsthandel Roelofsz

Europa gereisd en zich daarna als werkzaam kunstenaar in Leiden gevestigd. Het respect dat hij onder de andere schilders genoot blijkt onder andere uit de sleutelrol die hij vervulde bij de heropricting van het schildersgilde in Leiden (het Sint Lucasgilde) tussen 1642 en 1648. Van portretten zoals hij van Cornelis maakte is er een aantal soortgelijke bekend, onder andere van Dirck van Egmond van de Nijenburg (ca 1640).

David Bailly, vanitas-stilleven, 1651, olieverf op paneel, collectie Lakenhal Leiden.

Over Bailly zelf is weliswaar niet veel bekend, maar uit portretten is iets van zijn karakter af te leiden. Zo schreef Bruyn naar aanleiding van een portret dat Thomas de Keyser van Bailly maakte: "Deze (...) zelfbewuste, modieuze figuur die Bailly in zichzelf wilde zien (...) leidt tot nieuwe conclusies. (...) Met één hand in de zijde en een voet op een bankje steunend, zwierig pralend, zoals ten onzent behalve Hals in deze jaren alleen De Keyser dat vermocht uit te drukken, zit hij daar naast een tafel, waarop een uitvoerig stilleven is uitgesteld...." De zwierigheid en zelfbewustheid is kenmerkend voor Bailly; evenals het het vanitas stilleven. Bailly zou zelf dit stilleven op het

schilderij hebben aangebracht, als zijnde zijn belangrijkste handelsmerk.¹⁰

Na zijn studie in Leiden keerde Cornelis Briel terug naar Brielle, niet naar Zierikzee. Vermoedelijk zal zowel zijn afkomst als het feit dat ook zijn zus inmiddels weer in Brielle was gaan wonen een rol hebben gespeeld. Een vluchtige blik in de Brielse archieven leert dat Cornelis zowel bezittingen in als buiten de stad had. Binnen de Brielse muren bezat hij een tweetal 'corenkasse' (aangeschaft in 1654) en een erf aan de Bierkaai; in de polder 'Hoog en Laag Strype' bezat hij land en mogelijk een woon- of buitenhuis. Verder onderzoek kan wellicht nog meer gegevens opleveren.¹¹ Wanneer in 1650 zijn zwager overlijdt en diens plaats in de vroedschap beschikbaar komt, wordt Cornelis -31 jaar inmiddels- in zijn plaats benoemd. Deze benoeming kwam moeizaam tot stand. Ondanks het feit dat een meerderheid van de leden van de vroedschap hem koos, weigerde de burgemeester de baljuw te ontbieden om de eed af te nemen. Uiteindelijk nemen de 'leden van de meerheid' hem de eed af. Wat de reden was van het feit dat Cornelis blijkbaar weerstand opriep is niet bekend.¹² Cornelis blijft lid tot hij in 1654 wordt benoemd tot baljuw van Brielle en Voorne. Daar deze functie onverenigbaar is met die van schepen, legt hij zijn functie in het stadsbestuur neer. In hetzelfde jaar legt hij eveneens zijn functie neer van "directeur opter Mase". Blijkbaar is het Cornelis Briel gelukt om de weerstand die

¹⁰ citaat uit J Bruyn, David Bailly, Oud-Holland, p. 162; het belangrijkste vanitas-stilleven in Nederland in een openbare collectie is in de Lakenhal, Leiden. Zie: M.L. Wurfain, Vanitas-stilleven David Bailly, in: Openbaar Kunstbezit, 1968 p.7a-7b.

¹¹ SA VPR, Brielle 24, 18-7-1654; Veldboek Rokanje, Hoog en Laang Strype 23. Met dank aan de medewerkers van het SA.

¹² A.A. van der Houwen, SA VPR, op basis van de resoluties van de magistraat van Brielle.

zijn benoeming had opgeroepen te overwinnen. Daarbij heeft hij opvallend veel oude functies van zijn zwager overgenomen. Zo ging ook de functie van curator van de Latijnse School in 1653 van De Jonge over op Briel. Hij kan er maar kort van genieten; in 1657 komt hij door onbekende oorzaak te overlijden.

Magdalena Briel van Ellemeet

anoniem, portret van Magdalena Briel van Ellemeet (1617 - 1685), zonder jaar, olieverf op paneel, collectie Stichting Merula Weeshuis.

Magdalena was twee jaar ouder dan Cornelis. Wanneer deze als student in Leiden door Bailly wordt geportretteerd, is Magdalena in Den Haag. Zij trouwt daar met mr. Jacob de Jonge van Ellemeet. De Jonge van Ellemeet is stadspensionaris van Brielle van 1642 tot 1649. Als zodanig is hij afgevaardigde van Brielle bij de Staten van Holland en Westvriesland. Deze functie brengt met zich mee dat hij veel tijd doorbrengt in Den Haag. Vermoedelijk

verklaart dit ook waarom het echtpaar in Den Haag in het huwelijk treedt. De Jonge van Ellemeet is lid van de vroedschap van Brielle van 1646 tot 1650.

De Jonge overlijdt in 1650 in Brielle; Cornelis neemt zijn plaats in de vroedschap in. Het is om die reden meer dan waarschijnlijk dat

tussen Cornelis, Magdalena en haar man al die jaren goede contacten zijn geweest. Ook volgt hij zijn zwager op als curator van de Latijnse School. Magdalena Briel van Ellemeet wordt benoemd tot regentes van het Merula Weeshuis.¹³ Zij sterft op 68-jarige leeftijd. Bij testament laat zij een kapitaal van 4.000 gulden na aan haar kinderen om in "obligatiën" te houden. De opbrengst moet worden gebruikt om in goede tijden de nabestaanden te helpen maar in slechte tijden geld te verstrekken "om den armen uyt te delen". Hier is het Vrouwe Briell van Ellemeet-fonds uit voortgekomen, dat nog altijd bestaat.

Van Magdalena, immers regentes van het weeshuis, is een portret bewaard gebleven dat zich in de collectie van de Stichting Merula Weeshuis bevindt. Het paneel is gedateerd noch gesigneerd. De stijl is enigszins stijf, maar gezicht en kleding zijn - zo als ook Bailly dat kon - zeer gedetailleerd uitgevoerd. Vooral het kapje dat zij draagt en dat doorzichtig is, is met veel zorg geschilderd.

Wie is de schilder van het portret? Serieus onderzoek is hiernaar (bij mijn weten) nog niet gedaan en nu de Bailly naar Brielle komt, lijkt de tijd rijp om in ieder geval serieus te bekijken of dit portret van Magdalena wellicht ook van de hand van de Leidse meester is. Onmogelijk is dit niet, aangezien de Vrouwe van Ellemeet zich in 1643 in Den Haag bevond, Cornelis zich in hetzelfde jaar liet portretteren en de afstand van Den Haag tot Leiden te overzien was. Misschien was het huwelijk van Magdalena wel aanleiding om de portretten te laten vervaardigen. Natuurlijk zijn er legio andere mogelijkheden; aangenomen dat het schilderij in Den Haag is vervaardigd, komt een groot aantal portretschilders in aanmerking.

¹³ J. Klok, Brielse Straatnamen, Oostvoorne 1994, p. 68. Klok noemt haar per abuis een "Zeeuwse", waarschijnlijk op het verkeerde been gezet doordat zij voor haar huwelijk in Zierikzee woonde (bij haar moeder en stiefvader).

Eén aanwinst en drie bruiklenen?

De aankoop van het schilderij van Bailly is dankzij de hulp van velen (zie kader) een feit. Deze aankoop is om verschillende redenen voor de collectie van het Historisch Museum Den Briel van groot belang. Cornelis Briel is een goed voorbeeld van een telg uit een zeventiende-eeuws Briels regentengeslacht. Het is het eerste zeventiende-eeuwse portret voor het museum. De kwaliteit van het werk van Bailly helpt om de esthetische waarde van de collectie van het museum te vergroten. En: het kan het begin zijn van een beter beeld en begrip van zeventiende eeuws Brielle, stimulerend als het paneel werkt om het te completeren met andere zeventiende-eeuwse portretten.

Aan de Stichting Merula Weeshuis is het verzoek voorgelegd, of het portret van Magdalena in bruikleen kan worden verkregen voor de periode van een jaar. In dat jaar kan het publiek broer en zus samen in het museum bekijken, tevens kan het museum eenvoudig onderzoek uitvoeren naar de vervaardiging van het portret van Magdalena Briel van Ellemeet. Ten slotte is er nog de mogelijkheid om bij het Instituut Collectie Nederland de portretten van Maria en Cornelis Sijdervelt in bruikleen te verkrijgen, een ideaal waar nog hard aan gewerkt zal moeten worden. Maar het begin van een collectie zeventiende eeuw voor Brielle is gemaakt.

Over de auteur

Drs.M.A. van Hattem is conservator van het Historisch Museum Den Briel.

De aankoop van het portret van Cornelis Briel door David Bailly is mogelijk gemaakt door de steun van:

Mondriaan Stichting, Stimuleringsfonds voor Beeldende Kunst;
Vereniging Rembrandt, Nationaal Fonds voor Kunstbehoud, met steun van het Anjerfonds;
Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel;
Stichting Geuzenstad, waarbij zijn aangesloten de bedrijven in het Europoort Botlek gebied;
Lyondell Chemie Nederland bv;
Huntsman Holland bv;
Shell Raffinaderij Nederland bv;
Buijtink en Moerland Netwerk Notarissen;
PontMeyer bv, Brielle;
Gemeente Brielle
Een groot aantal anonieme giften van particulieren en kleinere bedrijven.

Maria en Cornelis Sijdervelt

Drs.M.A. van Hattem en F. van Hoorn

Nog maar net bekomen van de aankoop van het portret van Cornelis Briel werken we al weer hard om twee andere portretten aan de collectie toe te kunnen voegen.

Bij het Instituut Collectie Nederland (ICN), in een groot centraal depot, bevinden zich twee schilderijen die voor Voorne-Putten van belang zijn.

Johannes Hulscher, portret van Maria Sijdervelt (1642 - 1709), 165?, olieverf op paneel, collectie Instituut Collectie Nederland nr C1883.

Het ene is een portret van Maria Sijdervelt, het andere van haar broer, Cornelis. Gezien de zeldzaamheid van zeventiende eeuwse portretten van "eilandbewoners" zijn het bijzondere schilderijen. Bovendien is over de afgebeelde personen het een en ander bekend.

In eerste instantie zocht het ICN contact met de Stichting Oud Geervliet. Aangezien de oudheidkamer aldaar niet aan de hoge eisen van beheer kon voldoen, kwam het

Historisch Museum Den Briel in beeld. Momenteel wordt met het ICN bekeken of de panelen in bruikleen naar Brielle kunnen. Het grootste probleem is de slechte staat waarin ze verkeren; als bruikleennemer zou het Historisch Museum Den Briel de restauratie moeten bekostigen. Die is kostbaar.

Johannes Hulscher

De beeltenissen zijn geschilderd met olieverf op houten panelen, zoals in die tijd gebruikelijk was. Johannes Hulscher (geb. voor 1620- overleden na 1663) is de maker van het portret van Maria Sijdervelt. Maria is afgebeeld voor haar huwelijk in 1667 met Jacob van Mollem (1645-1699). Geboren in 1642 trouwde zij op 25-jarige leeftijd; het schilderij stamt waarschijnlijk uit de jaren tussen 1655 en 1660, dus tussen Maria's dertiende en achttiende levensjaar.

Over Hulscher zijn slechts enkele summere gegevens bekend. Hij verkreeg in 1641 een commissie in Den Haag voor het maken van portretten. Net als Bailly in Leiden nam Hulscher actief deel aan het sociaal leven van de gegoede burgerij en de kunstenaars. In 1654 werd hij genoemd als lid van de schutterij en in 1656 als lid van het kunstenaarsgezelschap Confrerie Pictura. Omstreeks 1661 verliet hij Den Haag voor een reis naar Engeland. Hulscher was zonder meer een goed beroeps portrettist en zeker het soort schilder dat ook het portret van Magdalena Briel, nu in het Merula Weeshuis, kan hebben gemaakt.

Het schilderij van haar broer Cornelis Sijdervelt (1634-1681) dateert uit 1647. Cornelis is afgebeeld als een volwassen man hoewel hij dan nog een jongen is van dertien jaar. Hij wijst op studieboeken en is mogelijk afgebeeld als leerling van de Latijnse School. Net als zijn naamgenoot Cornelis Briel studeerde hij later, vanaf 1654, in Leiden. Het portret is wat vlak geschilderd, met weinig expressie

J.D. Bick (of Buk), portret van Cornelis Sijdervelt (1634 - 1681), 1647, olieverf op paneel, collectie Instituut Collectie Nederland nr. C1877.

van het gezicht. De signering - J.D. Bick of Buk - is van een verder onbekende schilder.

Sijdervelt in Simonshaven en Geervliet

De bakermat van vele families Sijdervelt (in allerhand spellingen) is ongetwijfeld het plaatsje Zijdervelt bij Everdingen in de Vijfheerenlanden. De familie waar het hier om gaat duikt eind 16de, begin 17de eeuw op in de Hoeksche Waard. Een grafzerk in Oud-Beijerland

vermeldt 'Hier leyt begraven Cornelis Jansz van Sijdervelt, out synde 78 iaer en sterf int iaer onses Heeren 1628 opten 5den dach van Mey en Flortyen Ians sin huysvrou sterft opte 26 Maert 1650 out sinde tachtig iaer'. Van hun nakomelingen is voor ons verhaal hun zoon Thonis van belang. We komen hem (ook als Teunis en Anthonis) vanaf 1632 tegen als schepen van Geervliet, later als secretaris van Simonshaven en als waarsman (polderpenningmeester) van Simonshaven en Biert. In 1640 is hij leenman van Putten en vanaf 1653 bekleedt hij de traditionele dubbelfunctie van schout-secretaris van Simonshaven. In deze functie blijft hij tot op hoge leeftijd werkzaam. De laatste vermeldingen als zodanig dateren van 1690. Hij overleeft drie van zijn vijf kinderen.

Uit zijn huwelijk met de niet onbemiddelde Geervlietse smidsdochter Maartje Aalbrechts Ruijs werd in 1634 een zoon Cornelis geboren, die op 19 april van dat jaar in de Geervlietse kerk werd gedoopt. Tot de doopgetuigen behoorde niemand minder dan de ruwaard-baljuw van Putten, Jhr. Johan de Hinojosa. Andere kinderen van dit echtpaar waren Flora (1636), Aalbert (1638), Ingetje (1641) en Maria (1642). Behalve Cornelis zijn alle kinderen geboren in Simonshaven. Het doopboek van die plaats begint pas met het jaar 1658, zodat de geboortejaren bij benadering zijn gegeven.

Dochter Maria Sijdervelt trouwde in 1667 met de Amsterdams/Utrechtse Jacob van Mollem, die in de zijderederij actief was. Deze nijverheid, waarbij de cocons van zijderupsen werden afgewikkeld en tot verwerkbare draden gesponnen, was uitermate lucratief. Het echtpaar Van Mollem-Sijdervelt kon zich een buitenplaats aan de Vecht buiten Utrecht veroorloven, die heel toepasselijk 'Zijdebalen' heette. Maria is daar in 1709 overleden.

Ook Maria's oudere zuster Ingetje vond haar echtgenoot in een familie van zijdehandelaars. In 1677 trouwde zij te Simonshaven met Jacob van Lennep, zijdefabrikant en hoofdman van de zijdehal van

Sijdervelt, een zijderups op een groen lindeblad in goud.

Amsterdam. Tot haar nakomelingen behoorde de bekende schrijver Jacob van Lennep (1802-1868). Het lijkt aannemelijk dat deze, zijn in Simonshaven spelend -overigens historisch onjuiste- Verhaal van Kees Dirksz (in: De Reisgenoten), baseerde op een oud verhaal dat zijn voormoeder uit het Puttense land had meegenomen.

In volgende generaties komen ook de Sijdervelts zelf in de zijderederij terecht en vergaren hiermee grote rijkdommen.

Het familiewapen komt voor op een wapenbord gedateerd 1654, afkomstig uit het vroegere Hof van Putten. Anthonis Sijdervelt was leenman van Putten en zijn zoon Cornelis Sijdervelt was tezelfdertijd secretaris van het Land van Putten. Geen van beiden had echter iets uitstaande met de zijderederij en het lijkt er dus op dat we hier te maken hebben met een 'sprekend wapen', louter gebaseerd op de naam. Er blijft de mogelijkheid dat het wapen later bij de zijdereders in de familie is ontstaan en met terugwerkende kracht aan beide leden van de Hoge Vierschaar is toegekend. Vanwege het feit dat de wapenborden (sinds 1823 in de Geervlietse raadzaal aanwezig) van 1588, 1642, 1654, 1699 en 1768 voor wat betreft de stijl van de versieringen allemaal laat-18e-eeuws aandoen, dient met de mogelijkheid van latere vervaardiging zeker rekening te worden gehouden.

Anthonis Sijdervelt

Vader Anthonis Sijdervelt was in de eerste plaats agrariër, al zal hij geleken hebben op wat men later een herenboer is gaan noemen. Hij bezat een boerderij aan de Conijndijk onder Simonshaven met flinke stukken land en pachtte er van anderen nog het nodige bij. Wat hij voor zijn functies van waarsman, secretaris en later schout-secretaris vooral nodig had, was voldoende solvabiliteit en een gezonde boerenkijk op rechtvaardigheid. Om te schrijven waren er klerken. Mogelijk heeft hij toch het gemis van theoretische kennis wel gevoeld, want voor zijn zoon Cornelis had hij een betere vooropleiding in gedachten. Het Leidse album studiosorum vermeldt op 6 september 1654 'Cornelis Sijdervelt, Geervlietanus'.

Cornelis Sijdervelt

In 1657 neemt Cornelis Sijdervelt voor het eerst deel aan het Avondmaal in de Geervlietse kerk. Vanaf 1662 zien we hem vermeld als secretaris

van zijn geboorteplaats, inmiddels getooid met de meestertitel. Hij bekleedt een zelfde functie bij de Vierschaar van het Land van Putten. Dat hij zich op die posities eerst nog moet waarmaken blijkt uit een bewaard gebleven brief,

Grafsteen familie Sijdervelt in de N.H. kerk van Geervliet.

waarin zijn eigen oom Gerard Trist (de man van Machteld Ruijs) hem uitmaakt voor lafbek en melkmuil en hem beschuldigt van het schrijven met dubbel krijt. Hij trouwt datzelfde jaar met Anna Grave, de weduwe van Hendrik Verbeek. Als stiefvader staat hij over de doop van een postuum geboren tweeling-Verbeek. Zelf heeft het echtpaar Sijdervelt-Grave nog drie kinderen, van wie een dochter, Marijtje, jong overlijdt. Het gezin woont in Geervliet in de Tolstraat. Zoals bijna al zijn collega's in kleinere plaatsen heeft ook Cornelis bijverdiensten in de agrarische sector. Op 25 januari 1679 overlijdt zijn vrouw. Nog geen drie jaar later overlijdt ook Cornelis, op 24 november 1681. De kinderen worden

toevertrouwd aan de zorgen van grootvader Thonis en oom Jacob van Mollem. In de Geervlietse kerk bleef de zerk bewaard die het graf dekte, waarin naast Cornelis en zijn vrouw later ook hun zoon Anthony Sijdervelt en diens kinderen Anna en Flora een laatste rustplaats vonden.

Over de auteurs

Felix van Hoorn is secretaris van de stichting Oud Geervliet, Mark van Hattem is conservator van het Historisch Museum Den Briel.

De gevelsteen van café Dixi (Maarland Zz 3)

H. Vegter

In de eerste jaargangen van de Brielse Mare is een aantal gevelstenen besproken. Daarna bleef het lange tijd stil. Aan materiaal echter geen gebrek: veel stenen wachten immers nog op een beschrijving.

In het toeristenseizoen, maar ook wel daar buiten, wordt in Brielle druk gefilmd en gefotografeerd. Een heel aparte categorie van foto's is die van de gevelstenen. Of de fotograaf thuis met zijn ontwikkelde plaatjes of dia's ook altijd de achtergrond van de gevelsteen kent is echter zeer de vraag. Dat geldt misschien ook wel voor vele Briellenaren. We gaan naar het café Dixi aan het Maarland Zz 3 met een gemoderniseerde gevel en een gevelsteen uit 1612. Een groter contrast is haast niet denkbaar.

Gevelsteen café Dixi, Maarland Zz 3.

De afbeelding van de vis (een zalm) is duidelijk: de oorspronkelijke eigenaar zal met visserij van doen hebben gehad. Maar de betekenis van het gedichtje is wat verborgen. Er wordt gesproken over Thobias, een engel, en over een vis op het droge,

gevangen zonder net of hengel. Het klinkt allemaal wat vreemd. De opdrachtgever uit 1612 was ongetwijfeld goed thuis in de Bijbel. Om de samenhang van de genoemde woorden te begrijpen moet je namelijk kennis hebben, nee, niet van de 66 boeken van het oude en nieuwe testament maar van de tien zogenaamde apocriefe boeken

van de bijbel. Deze boeken werden al op de eerste kerkvergaderingen in de tweede en derde eeuw niet tot de 'kanon' -de officiële lijst van bijbelboeken- gerekend en kwamen dan ook niet in alle bijbeluitgaven voor. Toch waren zij voor velen niet onbekend.

Eén van de apocriefen is het boek Tobit, een novelle, waarin een episode wordt verhaald uit het leven van de Tobias, de zoon van de blinde Tobit. Het boek is een voorbeeld van de bijbelse Gods openbaring.

Antonio del Pollaiuolo, Tobias en de engel, Galleria Sabauda, Turijn.

We maken kennis met Sara, een ongelukkige vrouw. Zij heeft al zeven mannen verloren, telkens tijdens de huwelijksnacht. God zendt Azarias, in werkelijkheid de aartsengel Rafaël, naar de aarde om zowel Tobit als Sara te helpen. In opdracht van zijn vader gaat Tobias met Azarias naar het land Medië om een som geld bij een kennis te halen. Tijdens de tocht neemt Tobias op een avond een duik in de rivier de Tigris. Dan verschijnt er een grote vis die hem wil verslinden. Azarias roept: grijp hem. Tobit doet dit en gooit hem op het droge. Azarias zegt: Snijd de vis open,

haal het hart, de lever en de gal eruit en berg die goed op want als een man of vrouw geplaagd wordt door een demon (boze geest, duivel) moet je het hart en de lever verbranden. Door de rook wordt de betrokken persoon van zijn plaag verlost.

Tobias reist verder en ontmoet de vader van Sara die een goede bekende is van Tobit. Nadat Tobias Sara heeft leren kennen vraagt hij haar vader of hij Sara mag huwen. Sara's vader vindt dit goed, maar waarschuwt hem dat zij bezeten is van een demon die hem tijdens de bruidsnacht zal doden. In de bruidsnacht verbrandt Tobias het hart en de lever van de vis en de rook drijft de demon daardoor uit. Tobias keert met Sara en Azarias naar zijn vader terug.

Gioachino Assereto, Tobias geneest zijn vaders blindheid, musée des Beaux-Arts, Marseille.

Als ze thuis gekomen zijn zegt Azarias tegen Tobias: Smeer de gal van de vis op de ogen van je vader. Opnieuw gebeurt er een wonder: Tobit kan weer zien. Op dat moment openbaart de engel zich aan de familie en zegt dat God hem gezonden heeft om Tobit en Sara te genezen.

In de zeventiende eeuw was dit verhaal, evenals andere apocriefe boeken, redelijk bekend. De opdrachtgever uit 1612 zal zich dan ook niet hebben gerealiseerd dat zijn steen later niet begrepen zou worden en er anno 2002 zelfs een toelichting op moest worden geschreven.

Over de auteur

Henk Vegter is oud-directeur van de mavo Bahûrim (nu Penta-college), hij woont in Brielle en publiceert regelmatig over historische zaken, onder meer in Bonus.

EETCAFÉ TERRAS DIXI
"het gezellige café aan de haven"

Ook het adres voor een broodje
of voor een lekkere hap

Iedere dag geopend vanaf 09.00 uur
Maarland Zz 1-3 3231 CJ BRIELLE
0181-413377

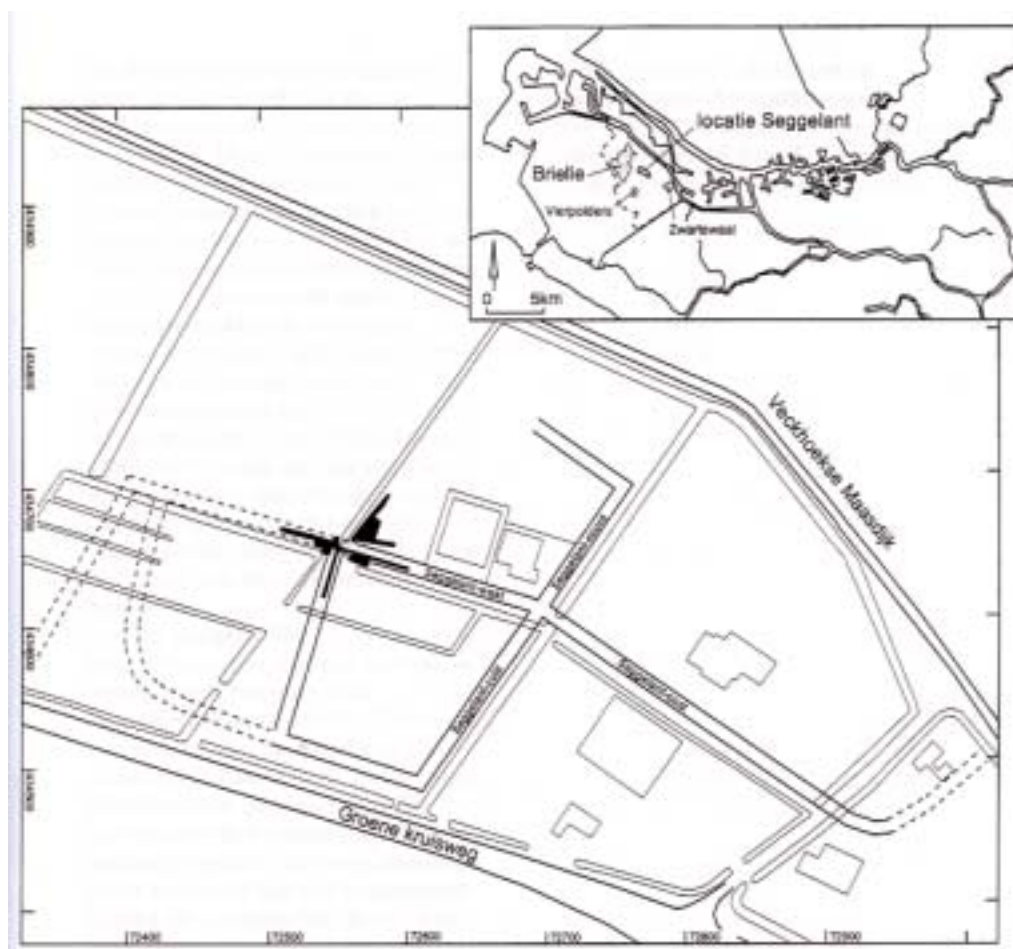
Seggelant in de Romeinse Tijd

B. Benschop

In de zomer van 2000 heeft het Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam (B.O.O.R.) in opdracht van de gemeente Brielle opgravingen verricht in Seggelant. Onlangs verscheen de eindrapportage.

In het rapport drukt het B.O.O.R. de lezer c.q. opdrachtgever op het hart dat de prehistorie een periode is waar vanwege de beperkte informatie met alle omzichtigheid naar moet worden gekeken. Ook deze opgraving betreft slechts een klein gebied in een uitgestrekt landschap. Desondanks kan er op basis van de vondsten een aardig beeld worden geschetst van het Brielse landschap en zijn bewoners in de Romeinse tijd.

Het B.O.O.R. stuitte in 1990 op de sporen tijdens het onderhoud van de watergangen en sloten. Het ontdekte materiaal werd ruwweg gedateerd op de periode van de IJzertijd (750 v.Chr.- begin jaartelling) en de Romeinse Tijd (0-500). Door de verdere ontwikkeling van het bedrijventerrein Seggelant werd halverwege de jaren negentig overgegaan tot het uitvoeren van steekboringen. Dit vormde de eerste stap van het onderzoek, waarin de omvang, ligging en kwaliteit van de reeds bekende vindplaatsen nader werden bepaald. Bovendien werd in dit stadium gezocht naar eventuele nieuwe locaties in de directe omgeving. Op basis van de gegevens werd de aanbeveling gedaan om twee plekken intact te laten. Aangezien dit door de bouw van het bedrijventerrein onmogelijk bleek, werd in 2000 overgegaan tot het opgraven van deze plekken om te voorkomen dat het verleden in de toekomst verloren zou gaan.

Zwart ingetekend: de plaats van de opgraving in Seggelant.

Voorne omstreeks het begin van de jaartelling

Voorne-Putten is een kustgebied en dat heeft door de eeuwen heen grote invloed op de bewoning gehad. Overstromingen en de bij vlagen oprukkende veengroei maakten het leven moeilijk of ronduit onmogelijk. Tijdens het Neolithicum (van 5000 tot 2000 v. Chr.) kwam in het gebied al bewoning voor. In deze periode begonnen jagers en verzamelaars zich op een plek te vestigen om zich toe te leggen op de landbouw. Gedurende de daaropvolgende Bronstijd (tot 750 v. Chr.) verdween elke vorm van menselijke bewoning weer uit het

gebied rond de Maas, hoogstwaarschijnlijk door een stijging van de zeespiegel en sterke toename van moerasveen. Pas in de IJzertijd (van 750-0 v. Chr.) vestigden zich nieuwe bewoners in het gebied. De binnendringende zee had geulen in het veen geslagen en dit bevorderde de afwatering van de sponsachtige bodem. Deze gunstige situatie duurde tot in de derde eeuw na Christus, dus ten tijde van de Romeinse heerschappij.

De Maasmond was in de Romeinse tijd van economische en militaire betekenis. De kruising van waterwegen bevorderde handelsverkeer en het was bovendien van strategisch belang voor de logistiek van het Romeinse leger. Deze riviermonding werd daarom door een aantal forten gecontroleerd; de overblijfselen van zo'n fort zijn vrijwel zeker in Oostvoorne aangetroffen. Het is dus niet verbazingwekkend dat elders op Voorne-Putten diverse boerderijen zijn aangetroffen.

De bewoners van Voorne-Putten

Dankzij de pogingen van Julius Caesar en verdere Romeinse heersers om Noordwest Europa te veroveren, weten we ongeveer wie de bewoners van dit gebied waren. Ten noorden van de Maas vestigden zich de Cananefaten, en ten zuiden van het Maasestuarium de Sturii. Die namen de plaats in van de Menapii, die door oorlogen en invallen van stammen waren verzwakt, ontwricht en uiteengeslagen. Er was dus sprake van veranderingen van volksstammen op de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden. Omdat deze in de eeuwen rond het begin van de jaartelling nog naast elkaar woonden, blijft het onduidelijk wie er precies in het gebied van het huidige Voorne-Putten leefden. De agrarische samenleving bestond in ieder geval uit talloze, veelal kleine bedrijven, die de kleigronden, duin- en veengebieden langs de rivieren en geulen intensief exploiteerden.

De boerderij van Seggelant

Het archeologisch onderzoek in Seggelant wees uit dat de vroegste bewoning aldaar zich op een ontwaterd hoogveenkussen voordeed. De plek vormde het hoogste punt in de omgeving en in latere stadia is het met plakken mest nog eens 25 tot 45 centimeter opgehoogd. De grenzen van de nederzetting werden gevormd door een twee- of drietal greppels. In totaal bestreek de nederzetting een gebied van ongeveer tachtig bij negentig meter. Daarin stonden ten minste twee woonstalhuizen en een spieker of voorraadschuur.

Fundering, uit de opgraving Seggelant.

Van het eerste huis zijn de precieze afmetingen en de indeling niet te achterhalen. Zowel de noord- als de zuidzijde van het huis is in een latere tijd door de aanleg van een sloot verstoord. De zuidzijde viel buiten het opgravingsgebied, dus er zijn slechts gegevens bekend van de westelijke wand van de woning. Er zijn funderingen van twee wanden aangetroffen, die op een afstand van amper dertig centimeter parallel aan elkaar liggen. Het gaat hier hoogstwaarschijnlijk om twee opeenvolgende huizen. Dit is niet verwonderlijk: houten huizen

gingen tussen de vijfentwintig en vijftig jaar mee, waarna ze moesten worden vervangen. De twee constructies van de wanden zijn vergelijkbaar met vondsten uit Romeinse opgravingen in Nieuwenhoorn,

Vierpolders en Spijkenisse. Die woningen waren doorgaans meer dan twintig meter lang en rond de vijf tot 7,5 meter breed.

Het tweede huis kon eveneens vanwege een sloot en een naastgelegen perenboomgaard slechts gedeeltelijk worden blootgelegd. De wanden bestonden uit dicht naast elkaar staande elzenhouten palen. Restanten van vlechtwerk of andere wandconstructies zijn niet gevonden. Een van de eikenhouten staanders die de dakconstructie droegen is teruggevonden. Deze staander geeft de grens aan tussen het woon- en stalgedeelte.

Een reconstructie van een huis en spieker zoals beschreven in de tekst.

Het opgegraven deel is vrijwel zeker het woongedeelte, aangezien hier de resten van twee vuur- of haardplaatsen zijn aangetroffen. De haardplaatsen bestonden uit plakken klei waarin fragmenten aardewerk waren gedrukt om een stookvlak te creëren. Het woongedeelte was zeven meter lang. Aan het huis was een aanbouw gemaakt van

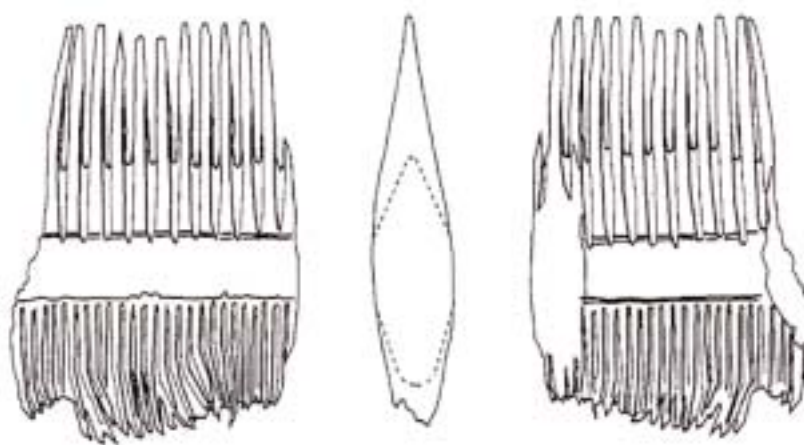
eveneens dicht tegen elkaar geplaatste elzenhouten palen. Het is echter niet aan te geven of het een deel van de woning is, of een afrastering van een moestuin of omheining voor kleinvee. De bodem was teveel aangetast om daar iets over te kunnen zeggen.

De spieker was ca. 3,5 meter breed en zeker vier meter lang. De constructie bestond uit essenhouten palen op de hoeken en in het midden, waarlangs aan weerszijden rondhout (elzen) was geplaatst.

Verdere vondsten

In en buiten de gebouwen is materiaal van uiteenlopende aard aangetroffen. In de haardplaatsen en in de plakken mest die als ophoging van het terrein dienden, is totaal bijna zeventig kilo aan aardewerk opgegraven.

Hoewel het inheemse aardewerk slecht valt te reconstrueren, mogen we aannemen dat het om kookpotten gaat. Het import aardewerk, dat 55% van het totaal uitmaakt, komt voornamelijk uit noordoost Gallië, het Rijnland en het land van Waas (gebied tussen Antwerpen en Gent). De gevonden fragmenten zijn afkomstig van kommen, amforen, bекers, voorraad- en kookpotten. De datering hiervan loopt uiteen van

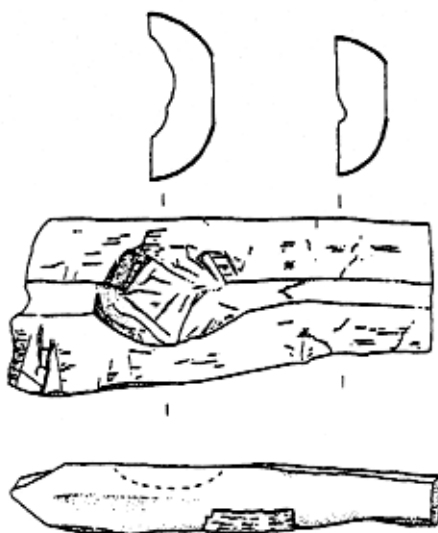

Luizenkam, schaal 1:1

het begin van de eerste eeuw tot de derde kwart van de derde eeuw.

De kans bestaat dat er voorheen alleen gebruik werd gemaakt van inheems aardewerk, waardoor het begin van de nederzetting in een eerdere periode moet worden geplaatst. Naast het aardewerk is er een bronzen naald van een mantelspeld gevonden en enkele glassplinters die te klein waren om de herkomst te achterhalen. Aangetroffen botmateriaal is afkomstig van runderen, schapen, geiten, varkens en paarden. Tenslotte zijn een houten bakje en een houten luizenkam aangetroffen.

Naast de informatie die deze tastbare overblijfselen geven, zijn enkele tests uitgevoerd om meer te weten te komen over het landschap en de nederzetting daarin. Zo zijn de houten palen van de twee huizen en de spieker onderworpen aan dendrologisch onderzoek: de jaarringen werden onderzocht om te achterhalen uit welke periode het hout stamt. Het bleek te gaan om bomen uit de eerste eeuw (omgehakt in respectievelijk de jaren 22, 47 en 83). Indien het hout is hergebruikt, stamt de nederzetting uit een latere periode. Zekerheid daarover is niet te geven.

Slof van elzenhout uit huis 2, in de uitholling rustte een staander (schaal 1:20).

Het botanische onderzoek bevestigde het beeld dat bestond van een gebied zonder bos. Uit het pollenonderzoek kwam naar voren dat de flora vooral bestond uit lichtminnende planten, die geen bijzonder nat of droog klimaat vereisten, maar wel zoet water en een basisch milieu. Dat stemt overeen met het vermoeden dat de nederzetting op ontwaterd hoogveen lag. Cultuurgewassen zijn nauwelijks aangetroffen, in enkele van de geanalyseerde monsters werden resten van gerst en emmertarwe (ook bekend als emerkoren of gortrijst, red.) ontdekt. Dat zijn inheemse gewassen en van aanwijzingen dat

typisch Romeins voedsel als spelt, linze, koriander, druif en vijg werd verbouwd ontbreekt elk spoor. De contacten met de Romeinen moeten daarom in deze periode als te verwaarlozen worden beschouwd. Met het oog op de hoeveelheid mest, het botmateriaal en het open, grazige landschap is het aannemelijk dat de mensen leefden van de veeteelt.

Over de auteur

Bob Benschop woont in Oudendoorn, hij studeert Maatschappijgeschiedenis aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam en werkt daarnaast als free-lance verslaggever bij een regionaal weekblad.

Bronnen:

E. Jacobs, e.a., Brielle - Seggelant, Archeologisch onderzoek van een nederzettingsterrein uit de Romeinse Tijd (Boorrapporten 81, 2001) bibliotheek Streekarchief V.P. en R.

BOOR balans2, bijdragen aan de bewaringsgeschiedenis van het Maasmondgebied (Rotterdam 1992).

Een bedevaart van Schipluiden naar Den Briel in 1932*)

H.J.A. Vermeulen

**) Dit artikel verscheen eerder in het jaarverslag 2001 van de Historische Vereniging Oud-Schipluiden. Wij danken schrijver en redactie voor het ter beschikking stellen.*

Voor de oorlog gingen jaarlijks vele katholieke Schipluidenaren met de Delftse Bedevaart naar Den Briel ter herdenking van de Martelaren van Gorkum. Dit vond altijd plaats omtrent de negende juli, de dag waarop in 1572 de priesters waren opgehangen.

Ikzelf maakte deze reis verschillende malen mee als misdienaar. Een reis, zoals een schoolreisje, spannend en vol nieuwe en onverwachte belevenissen. Daarvan herinner ik me glashelder nog vele anekdotes.

Als beloning voor een jaar misdienaar te zijn geweest kreeg een aantal misdienaars bij toerbeurt van de toenmalige pastoor Moerel de reis aangeboden. In vol ornaat, met bonnet en brede zwarte sjerp om zijn omvangrijke gestalte, stond hij op de dag van de bedevaart tegenover de kerk bij het wachthokje Hodenpijl van de W.S.M.(Westlandse Stoomtram Mij., red.), evenals een aantal parochianen die de reis zouden meemaken, te wachten op het treintje dat op de veiling in Den Hoorn was vertrokken met bedevaartgangers uit Delft en omgeving.

Vóór het instappen kreeg elke misdienaar van de pastoor een zilveren rijksdaalder in de handen gestopt om te verteren. Ik zie het royale gebaar vanuit zijn vestzak nog voor me. Een rijksdaalder was in die tijd een groot bedrag en voor ons een grote verrassing.

Tuffend onder volle stoom ging de trein met zijn ouderwetse coupés richting Schipluiden om daar verder tientallen bedevaartgangers op

te nemen, die in de mooie wachtkamer met houten lambrisering van het W.S.M. stationnetje enigszins opgewonden met de stationschef, de heer Vrijland, de reis bespraken en uitkeken naar de bekende locomotief met daarachter de rijtuigen.

Dan verder naar Maassluis waar overgestapt moest worden op een stoomboot, die het gezelschap van enkele honderden bedevaartgangers varend rond het eiland Rozenburg naar de haven van Den Briel zou vervoeren. Iedereen wilde natuurlijk de beste plaats aan boord. Als ik hier aan terugdenk dan zie ik nog hoe de trossen werden los gesmeten, hoe de schippers met hun trommeltje met brood voor het eten 'onder de pet' gingen bidden en ruik ik de geur van de haven: pek en olie. Onvergetelijke indrukken voor een jongen van tien uit het dorp van veehouders en tuinders.

Pelgrimsboot in de haven van Brielle, omstreeks 1930.

Aan boord werd er gebeden en gezongen:

"Wij gaan ter beevaart henen, naar Brielle's roemrijk oord".

Maar er werd ook genoten van de reis, gesnoept en stiekem de eerste piraatjes gerookt.

Eenmaal in Den Briel was de weg naar de bedevaartskerk een wandeling van meer dan een half uur, eerst door het stadje, dan langs een weg met vele bomen met aan elke voet een staande of liggende bedelaar of gehandicapte met de onvermijdelijke pet, waarin de bedevaartgangers hun centen konden deponeren. Voor ons was het een sport om zo goed mogelijk te mikken. Omdat dit een jaarlijks terugkerend beeld was, had de ervaren bedevaartganger voldoende klein geld bij zich.

Het waren meestal ongelukkige, arme mensen, die telkens wanneer er weer een processie was in Den Briel, hun plekje daar opzochten. Op het martelaarsveld ver buiten de stad, stond in die jaren een houten bedevaartskerk met daarachter de bron waar 's middags de processie werd gehouden en men water kon drinken uit de bron of in flesjes mee naar huis nemen.

Café 'Het Pelgrimsoord, alias 'Het huis der twee getuigen'.

Het belangrijkste moment voor ons was de Mis, waar wij als "gast-misdienaars" mochten dienen. In een vreemde kerk met zijn donker geverfde wanden en beelden aan de pilaren van de negentien door Lumey vermoorde kloosterlingen uit Gorkum.

Zo'n dienst duurde een uur en er werd altijd een preek gehouden waarin de gebeurtenissen van 1572 kleurrijk en met verbale hoogstandjes werden verkondigd.

Processie omstreeks 1930.

In de jaren dertig werd de oude uit hout opgetrokken kerk afgebroken en een nieuwe bedevaartskerk gebouwd. Ook in die kerk met zijn nu heldere ramen en nieuwe plekken voor de beelden van de martelaren was ik enkele malen.

Na de Mis, en dat was meestal rond het middaguur, werden door de meeste kerkgangers in het café "Het huis der twee getuigen" de van thuis meegenomen kadetjes met ham verorberd en voor degenen die

het konden betalen met naast de koffie een extra bordje soep.

Na de maaltijd was er het middagprogramma met als hoogtepunt de processie rond de bronvijver in de overdekte wandelgangen.

Wij, enkele misdienaars die vrij waren, deden daar echter niet aan mee, maar begaven ons in het stadje om de dom, zoals toen de Catharijnekerk werd genoemd, te beklimmen en de domkerk te bekijken. In dien tijd kwam het nog niet veel voor dat "roomschen" een kerk van andersdenkenden bezochten. Wij waren de oecumene (samenwerking tussen verschillende geloofsrichtingen, red.) ver vooruit, zeg ik met een knipoog.

Het was voor mij toen al een excursie en ik herinner mij, dat wij onze namen krasten in de houten deur boven aan het eind van de trap.

Eenmaal gebeurde het dat iemand deze deur had afgesloten en wij voor een poosje zaten opgesloten en niet naar beneden konden. Wij moesten dan ook hollen om nog met de boot mee te kunnen die de vertreksignalen met de stoomfluit al had gegeven. Op de terugreis was alles gematigder. Moe en soms misselijk van het overtollige snoep, maar wel voldaan ondergingen we de lange reis terug naar huis.

Over de auteur:

H.J.A. Vermeulen is geboren en getogen in Schipluiden als zoon van de gemeente-secretaris. Hij woont in Bilthoven.

Nogmaals: de penning van de 'Natuurwacht'

De penning van de 'Natuurwacht 537'; collectie Historisch Museum Den Briel.

Met betrekking tot de boven afgebeelde penning kan dankzij informatie van wijlen ir. J.J. Pilon nog het volgende worden medegedeeld: de 'Bond tegen verontreiniging van natuur en stad' werd reeds voor de Tweede Wereldoorlog opgericht, mede op initiatief van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, en was actief tot omstreeks 1955. Vooral na de oorlog werd nogal vaak clandestien hout gehakt om aan brandstof te komen. Elke natuurwacht was - behalve van de legitimatiepenning - voorzien van een donkergroene armband met de opschrift 'Natuurwacht' en van een lidmaatschapskaart.

De natuurwachten (vrijwilligers) surveilleerden volgens een vast rooster in aangewezen gebieden; op Voorne waren dat de duinen.

Uit de streek

Tentoonstellingen

In het Historisch Museum Den Briel:
november-januari 2003

Dresscode Voorne (titel onder voorbehoud, zie Museumnieuws)

februari-april 2003

De boer op: het historische leven op de boerderij (titel onder voorbehoud)

Kindertentoonstelling over het boerenleven op Voorne.

In het Waterschapshuis (De Rik 22):

1-15 februari 2003

Dijkdoorbraken en rivieroverstromingen in Nederland door de eeuwen heen.

Publicaties

Gerarda Anna Klok-van den Blink, Leven en werken op de Zuid-Hollandse eilanden (Oostvoorne 2002)

N. de Vries, Als lekkere vis gepreessen word, de geschiedenis van Zwartewaal (Uitgave Historische werkgroep Zwartewaal, Zwartewaal 2002)

Dr.Laura J. Meilink-Hoedemaker, Uurwerk en klokkenspel in de Sint Catharijnetoren te Brielle (Uitgave van de Stichting "Vrienden van het Brielsche Carillon", Oud Beijerland 2002)